

1. KAPITOLA

Opatrovateľstvo

Má opatrovateľstvo¹ pred sebou pozitívnu budúcnosť? Vyprofilovať nový odbor je veľkou výzvou. Výsledok tohto úsilia prinesie prospech ľuďom, klientom/prijímateľom služieb. Pozdvihne tiež opatrovateľskú úctu, hľadanie a utváranie zmyslu opatrovania.

Opatrovateľstvo sa priebežne formuje ako teoretická a praktická disciplína. Dôležité je určiť koncepciu opatrovateľstva. Jej vypracovanie vyžaduje sústredené úsilie odborníkov, ktorým na odbore záleží.

Starostlivosť a opatrovanie

Slovo *starostlivosť* je používané univerzálne. Podľa slovníka znamená tiež *starosť*.² Pre náš prístup určujeme zameranosť na **opateru, staranie sa**.³ Tak ako sú rozdielne východiská jednotlivých odborov, líšia sa aj definície.

Náš prístup poníma **starostlivosť ako širší koncepčný rámec, ktorý začleňuje opatrovateľstvo a opatrovanie**. Využívame pojmy „klient“ a „opatrovateľ“ bez prechyľovania, rozlišovania mužských a ženských tvarov. Jasné a presné vymedzenia si vyžadujú ďalšie teoretické rozpracovanie. Ustanovenia zákona⁴ určujú pojmy „prijímateľ sociálnej služby“ a „poskytovateľ sociálnej služby“.

Dlhodobá starostlivosť

V zhode s definíciami viacerých inštitúcií⁵ je dlhodobá starostlivosť rad služieb nevyhnutných pre osoby s redukovaným stupňom funkčnej kapacity, telesnej alebo kognitívnej, ktoré sú následne dlhšie obdobie odkázané na pomoc pri bežných činnostiach (ADL)⁶, akými sú obliekanie, kúpanie, jedenie, vstávanie, líhanie...

1 Slovo opatrovateľstvo je správne utvorené a zodpovedá spisovnej slovenčine, aj keď sa zatiaľ neuvádza v lexikografických príručkách (jazyková poradňa). [cit. 2022-11-29]. Dostupné na: <https://jazykovaporadna.sme.sk/h/opatrovateľstvo/10966/>.

2 PISARČIKOVÁ, M., MICHALUS, Š. Malý synonymický slovník. 1990. Bratislava: SPN. ISBN 80-08-00895-4.

3 V zahraničnej odbornej literatúre ide o slovo care – starostlivosť, tiež: poskytovateľ, opatrovateľ (caregiver, carer), poskytovanie starostlivosti, opateru (caregiving). Tiež die Pflege, die Betreuung – der Pfleger, der Betreuer.

4 Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

5 OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development).

6 ADL – činnosti každodenného života (Activities of Daily Living).

1.1 Opatrovateľstvo - teória

Predmetom opatrovateľstva ako **teoretickej disciplíny** sú:

- rôznorodé javy a oblasti, ktoré súvisia s človekom/klientom, skupinou klientov v jednotlivých etapách života: dieťa, dospelý, senior a ich špecifické potreby. Sú to potreby zdravia, orientácie na zdravie, podporu a udržiavanie zdravia. Ide takisto o potreby opatrovania, ktoré súvisia so zdravotným znevýhodnením detí/žiakov, dospelých osôb s ťažkým zdravotným postihnutím a špecifiká potrieb opatrovania v etape seniorského života;
- utváranie primeraného rámca opatrovania, ktorý spĺňa požiadavky súčasnej spoločenskej reality, integrovaných služieb. Pri konštruovaní koncepcie je dôležitá reflexia životných hodnôt súčasnej generácie. Je dôležité rozpoznať základné hodnoty a požiadavky nasledujúcich generácií. Tiež využitie budúcich technológií, ktoré majú dosah na priame opatrovanie a nepriamu starostlivosť – edukácia, informovanosť, zabezpečovanie služieb;
- rozvoj odboru opatrovateľstva, objasňovanie jeho miesta v sústave odborov;
- výskum v spojitosti so zisťovaním optimálnych modelov služieb a prípravou kvalifikovaných odborníkov.

Budovanie teórie začleňuje vedomosti o východiskách a modeloch starostlivosti. Tiež utváranie súboru dokumentácie, ktorá obsahuje rozhodujúce aktuálne údaje v zariadeniach sociálnych služieb. Dlhodobou výzvou je utváranie optimálneho modelu poskytovania sociálnej služby v prirodzenom rodinnom prostredí klienta vrátane hodnotenia výsledkov u klienta a rodiny a dokumentovania.

1.2 Opatrovateľstvo - prax

Opatrovateľstvo ako **praktická disciplína** má svoju históriu. V jednotlivých historických obdobiach sledujeme **neformálne opatrovanie**, postaranie sa medzi členmi spoločenstva. Jedincom sa zabezpečuje to, čo potrebuje, aby bol v poriadku. **Situačné opatrovanie** vykonávali ľudia v situáciách často opisovaných v histórii, ako boli epidémie, hladomor, nájazdy, bitky, vojny. Tieto situácie vyžadovali začlenenie množstva osôb do opatrovania.

Opatrovanie v spoločnosti možno sledovať v umení, výjavoch zo života, ktoré sa uchovali v dielach umelcov. Na nich možno vidieť udalosti zo života ľudí – radosť, zábavu, pitie nápojov, nosenie na nosidlách, ležanie na posteli, tiež varovanie⁷ dieťaťa matkou, dojčenie, opatrovanie.

Od opatrovania sa odlišuje liečba, ktorú vykonávali vzdelaní lekári, liečitelia, ránhojiči. Významné miesto zastávali pôrodné babice.

Opatrovateľstvo sa formuje a utvára. Musí potvrdiť to, že je **unikátne** svojím obsahom, postupmi, manažmentom opatrovateľských činností, ktoré reagujú na určené opatrovateľské potreby klienta. **Nie je totožné ani nezastupuje iné profesie**. Určuje samostatne svoje pozície. Zameriava sa na uspokojovanie meniacich sa potrieb jedinca, skupiny osôb v kontexte ich každodenného života.

⁷ Varovať – strážiť, dozeráť; chrániť; varovkyňa – osoba dozerajúca na dieťa (Krátky slovník slovenského jazyka).

Centrom pozornosti je najmä:

- **klient** v prostredí, v ktorom aktuálne žije a vyžaduje pomoc inej fyzickej osoby;
- **výkon odborných činností** potrebných k zvládnutiu každodenného života klienta, a o primerane aktuálnemu stavu zdravia a ordinovanému liečebnému režimu pri určenej chorobe klienta;
- **priamy kontakt** s klientom, blízkymi podpornými osobami a **stimulácia klienta** s využitím postupov a technológií.

Opatrovateľstvo ako praktická disciplína prijíma existujúce poznatky, spracúva a začleňuje nové. Rozvíja a overuje postupy, techniky úkonov opatrovania. Opatrovateľ má kompetencie:

- **analyzovať rôznorodé javy** opatrovania v spojitosti s dôstojným životom klienta, rodiny, kvalitou života pri potrebe pomoci;
- **vykonať požadované** jednotlivé úkony, komplexné postupy a včleniť ich do širokého kontextu starostlivosti vrátane dokumentovania;
- v priamom kontakte **zabezpečiť spoluúčasť klienta, členov rodiny** na výbere a rozhodovaní o podmienkach, plánovaných činnostiach a očakávaných výsledkoch.

1.2.1 Opatrovateľské potreby, úkony, činnosti

Opatrovateľské potreby – stav (žiadaneho, nevyhnutného), v ktorom klient vyžaduje uspokojenie potrieb súvisiacich s jeho fungovaním v každodennom živote, dodržiavaním ordinovaného liečebného režimu podľa stavu zdravia/choroby, v spoločenskom začleňovaní sa, a to v rozsahu primeranom schopnostiam, záujmom a aktuálnemu stavu.

Pozornosť si vyžaduje opis, systematizácia potrieb spojených s dôstojnosťou, kvalitou života a vyhodnocovanie výsledkov opatrovania.

Opatrovateľský úkon – časť súvislej odbornej činnosti, realizovanej pri priamom opatovaní klienta opatrovateľom s príslušným vzdelaním v opatrovatelstve. Je **základnou funkčnou jednotkou** opatrovatelstva.

Kvalitný opatrovateľský úkon **je vždy viaczložkový a je smerovaný na klienta**. Klient má porozumieť (kognitívna zložka) tomu, čo má vykonať, vykonávať a prečo (piť tekutinu, pretože je teplé počasie). Úkon má časť zručnostnú – klient má vybrať hrnček, pohár a otvoriť fľašu, kanvu s tekutinou a umiestniť späť na miesto... Opatrovateľ cielene rozlišuje informáciu, pokyn, mieru svojej vlastnej asistencie tak, aby vyžiadal, zabezpečil spoluúčasť klienta na rozhodovaní (dávame si odpoveď na otázku: klient má vedieť, porozumieť, vysvetliť význam alebo má aktuálne vykonať stanovený presný postup, pohybovú, motorickú činnosť?).

Podľa zákona o sociálnych službách ide o **úkony sebaobsluhy, starostlivosti o domácnosť, základné sociálne aktivity, dohľad**.

Činnosti ako súbor úkonov

Príkladom je stravovanie – pravidelné podávanie jedla klientovi v domácnosti. Donesenie stravy do domácnosti, úprava prostredia, praktizovanie úkonov pred jedením v súlade so želaním klienta, kŕmenie, komunikácia, prevencia spoločenskej izolácie, kontakt na ďalšie

osoby, ktoré zabezpečujú priebežnú neformálnu starostlivosť, podpora dôstojnosti a práv klienta, prevencia zneužívania, dokumentovanie úkonov.

Význam má **preukazovanie vykonaných činností** na účely **platby za ne**, rozpočtu, na štatistické, plánovacie účely a pod. Radíme sem aj štruktúru a ukazovatele kvality opatrovateľských činností.

Ak využijeme zákon o sociálnych službách, ide o **odborné činnosti** (§ 16, zákon č. 448/2008 Z. z.) – **pomoc pri odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby** podľa prílohy č. 3, v rozsahu podľa prílohy č. 4.

Opatrovateľská služba

Opatrovateľská služba (§ 41, zákon č. 448/2008 Z. z.) je sociálna služba poskytovaná fyzickej osobe, ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby.

Domáca opatrovateľská služba (§ 12, (1), písm. c). 2, zákon č. 448/2008 Z. z.)

Domáca opatrovateľská služba (DOS) je sociálna služba poskytovaná v prirodzenom sociálnom prostredí klienta. Klient má preukázanú potrebu individuálneho opatrovania. Poskytovanie služby je určené **v hodinách, podľa stupňa odkázanosti klienta** na pomoc inej fyzickej osoby.

Efektívnosť domácej opatrovateľskej služby - personál

K efektívnosti, poskytovaniu opatrovateľskej služby a udržaniu financovania domácej opatrovateľskej služby sa vo svojej správe vyjadruje Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky.⁸ „Nedostatočné mzdové ohodnotenie približujúce sa k minimálnej mzde môže mať výrazný vplyv na zabezpečenie dostatku kvalifikovanej opatrovateľskej služby. Z verejne dostupných informácií vyplýva, že na Slovensku je dlhodobý nedostatok opatrovateľiek.“ (NKÚ, 2020, str. 16).

8 Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. Správa o výsledku kontroly: Domáca opatrovateľská služba. 2020.

2. KAPITOLA

Opatrovateľstvo a vzťah k iným disciplinám

Odbory a povolania majú osobitný proces vývoja, formovania, rozpoznania v sústave odborov. Následne sú akceptované spoločnosťou. Ich tvorcami sú vzdelaní ľudia so skúsenosťami, praxou a tvorivým myslením. *Vznikajú nové odbory, ktorých platnosť overí prax.*

Starostlivosť, opatrovanie, služby, zdravie, choroba, systémy sú predmetom zisťovania a riešenia viacerých odborov.

2.1. Ošetrovateľstvo, proces

Autori sa zhodujú v tom, že starostlivosť, staranie sa je nepochybným jadrom ošetrovateľstva. Nemožno však prehliadnúť to, že stále dominuje zameranosť na chorobu, liečebné postupy a centrom pozornosti je „pacient“, chorý, nemocnica – hospitalizácia, ambulancie.

Prudký rozvoj technológií, nové poznatky umožňujú zdravotným sestram **rozvíjať postupy**, ktoré **sú vlastné ošetrovateľstvu**. Zdravotné sestry stoja pred povinnosťou poznať a naučiť sa ich uplatňovať pre **rozvoj ošetrovateľskej praxe**.

Súčasne **proces vývoja** ošetrovateľských teórií, koncepčných modelov, systémov posúva vedný odbor *ošetrovateľstvo smerom k sebaurčeniu*.⁹ S odborními medicíny má komplementárnu povahu, dopĺňajú sa navzájom.

Ošetrovateľský proces – sestry výskumníčky ho desaťročia formulovali a utvárali na základe poznania viacerých modelov, teórií ošetrovateľstva. Modely, teórie sú ucelené, štruktúrované súbory vedomostí, ktoré definujú ošetrovateľstvo ako jedinečnú disciplínu, odbor. Podporujú ošetrovateľskú profesiu rozvojom vedy, poznatkov významných pre rozvoj praxe ošetrovateľstva. Ošetrovateľský proces, štruktúra záznamov, hodnotiteľné výsledky majú svojich obhajcov, ale aj tých, ktorí poukazujú na nevýhody.

Ošetrovateľský proces predstavuje zdroj poznania **o pacientovi** a je otvorený ďalšiemu využitiu. Stavia na systéme sesterských diagnóz, systéme sesterských činností, systéme

⁹ S odborními medicíny majú komplementárnu povahu, navzájom sa dopĺňajú. Rovnaká diskusia prebiehala pri určovaní rozdielneho zamerania lekárskej, sesterskej diagnózy, na ktorých sa spoločne pracuje.

výsledkov sesterských činností, určených štandardoch.¹⁰ Výskumy a ich výsledky objasňujú ďalšie prístupy. *Máme názor, že ide o zásadný, určujúci prvok.*¹¹

2.1.1 Starostlivosť, opatrovanie - vymedzenie

Určené a rozpracované oblasti vyjadrujúce podstatné črty starostlivosti. Pri opatrovaní sa vždy vyskytujú v dynamicky sa meniacom rozsahu. Patrí sem:

1. Komunikácia
2. Pohybovanie sa
3. Udržiavanie životných funkcií
4. Sebaopatera
5. Jedenie, pitie
6. Vylučovanie moču, stolice
7. Obliekanie, vyzliekanie; obúvanie/vyzúvanie
8. Spánok, oddych
9. Zamestnávanie sa
10. Uvedomovanie si svojej roly: muž, žena; rodina, komunita
11. Staranie sa o bezpečnosť vlastného prostredia
12. Zúčastňovanie sa na spoločenských udalostiach
13. Využívanie životných skúseností
14. Spolupráca s rodinou.

Určujúce záväzné predpisy nevyjadrujú úkon, ukazovateľ, napríklad komunikáciu s klientom, komunikáciu s rodinou, spoluprácu s rodinou, spánok, oddych, zapájanie sa do spoločensky významných udalostí (voľby), spoluprácu s obcou ap. Pri starostlivosti, opatrovaní klienta v prirodzenom rodinnom prostredí je predpoklad, že rodina vyjadrí stanovisko, vstupuje a zasahuje do opatrovania.

2.1.2 Opatrovateľský proces

Opatrovateľský proces – výraz opatrovatel'ský proces vedie naše úvahy k opatrovaniu, opatere. Slovo proces vyjadruje priebeh, sled postupností, ktoré trvajú určitý čas. Opatrovateľský proces je systematická, racionálna metóda využívaná v opatrovatel'stve. Z pohľadu zamerania nášho textu ho *určujeme do oblasti potrieb pri odkázanosti na pomoc inej osoby.*¹²

Potreby pri odkázanosti:

- ▶ stravovanie a pitný režim;
- ▶ vyprázdňovanie močového mechúra, hrubého čreva;

10 Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SR č. 306/2005 Z. z., ktorou sa ustanovuje zoznam sesterských diagnóz.

NANDA (North American Nursing Diagnosis Association); Definitions & Classification

NIC (The Nursing Intervention Classification) – Klasifikácia sesterských činností, Iowa

NOC (The Nursing Outcomes Classification), Iowa

11 Poznámka: jednotlivé krajiny a ich systémy prezentujú svoje náhľady. Krajiny (USA, Japonsko, Austrália, Rakúsko, Nemecko, Holandsko) prezentujú svoje rozpracovanie modelov, teórií. Sú v nich čitateľné osobitosti geografického priestoru, politicko-ekonomických východisk. Prezentujeme názor, že ani prebratie fungujúceho modelu či systému nie je „zaručene“ správnym riešením pre prax v našich podmienkach.

12 Príloha č. 3, zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

- ▶ osobná hygiena a sebaopatera;
- ▶ obliekanie, vyzliekanie;
- ▶ zmeny polohy, sedenie a státie;
- ▶ pohyb po schodoch;
- ▶ pohyb po rovine;
- ▶ orientácia v prostredí;
- ▶ dodržiavanie liečebného režimu;
- ▶ potreba dohľadu.

Úkony a aktivity:

- ▶ úkony sebaobsluhy;
- ▶ úkony starostlivosti o domácnosť;
- ▶ základné sociálne aktivity;
- ▶ dohľad.

Opatrovanie, určenie východísk, teoretické rozpracovanie problematiky si vyžiada čas. Bude nutné objasniť koncepcie, napr. adaptácia klienta, adaptácia rodiny, udržiavanie integrity osobnostnej, sociálnej okrem akútne otvorených tém o financovaní, odmeňovaní, starnutí pracovnej sily. Tento zámer si však vyžaduje aj celkový pohyb v spoločnosti smerom k objasňovaniu významu povolania, ktorého cieľom je starostlivosť a dôstojnosť človeka.

2.1.3 Základná štruktúra procesu

Každý proces má svoje etapy, kroky, fázy:

1. **Krok** (etapa, fáza): **posúdenie potreby** (to, čoho má klient nedostatok, prostriedky, čo je problém, aká pomoc je potrebná; na účely textu **potreby odkázanosti**). Potreba sa viaže na vykonávanie každodenných činností:
 - stravovanie a pitný režim, ■ dodržiavanie liečebného režimu...
2. **Krok** (etapa, fáza): **plánovanie**. Naplánujeme činnosť, ktorá klientovi zabezpečí uspokojenie potrieb, toho, čo klientov stav vyžaduje. Zisťujeme odpovede na otázky: kedy, kde, ako; bude potrebná sprievodná osoba?
3. **Krok** (etapa, fáza): **vykonanie naplánovaného (realizácia)**. Je veľmi dobré, ak sa situácia, opatrovanie realizuje podľa plánu. Spravidla (dosť často) sa však treba prispôbiť rôznym zmenám (netečie voda, klientovi sa zhoršil stav, je rozrušený atď.). Je potrebné opäť posúdiť potrebu, naplánovať ako, kde, kedy...
4. **Krok** (etapa, fáza): **vyhodnotenie**. Vyhodnotíme, či má klient uspokojenú potrebu (má umyté/vysušené vlasy, vie chodiť samostatne so štvorbodovou chodúlkou...)

Hodnotíme

- a) *spokojnosť klienta*;
- b) *náš manažment*, efektívnosť, účinnosť (*urobili sme potrebnú činnosť, urobili sme ju dobre?*).

Poznámka:

Rozpracované sú viaceré štruktúry procesu: využíva sa štruktúra, ktorá má päť krokov a obsahuje časť: diagnostika/zdroje.

Do štruktúry, ktorá má *šesť krokov* (etáp, fáz), radíme:

1. **Posúdenie, zber informácií.** Získavame ich z viacerých zdrojov – od klienta, z dokumentácie, od príbuzných ap. Informácie filtrujeme, aby sme zaznamenali len to, čo je potrebné.
2. **Určenie, identifikácia problému a zdrojov (diagnostika).** Zdroje znamená to, čo klient dokáže, čo vie, čo môže samostatne alebo s asistenciou vykonať; vidí, počuje, osloví, vyjadrí...
3. **Stanovenie cieľov** starostlivosti – čo máme dosiahnuť u klienta. Aké opatrenia vedú k tomu, aby sme cieľ dosiahli. Cieľ zameraný na uspokojenie potreby opatrovania u klienta.
4. Plánovanie
5. Realizácia
6. Vyhodnotenie.

2.2 Opatrovateľstvo sa nezaobíde bez poznatkov iných vied

Opatrovanie človeka a celková starostlivosť je poznávanie človeka, jeho prejavov, potrieb, situácií. Súčasne je projektovaním, plánovaním situácií a opatrovateľských činností, ktoré sú zamerané na individuálne potreby klienta. Komplexnosť a variabilita situácií pri starostlivosti, opatrovaní vyžadujú, aby poskytovateľ mal vedomosti z rôznych odborov a uplatňoval ich pri praktických činnostiach. Opatrujeme deti, dospelých, dospe-
lých, seniorov.

Vychovávateľstvo a opatrovateľské činnosti sú si navzájom prospešné, dopĺňajú sa. Teoretické poznatky čerpajú z viacerých odborov. Významný vplyv majú na mladých ľudí, na utváranie, formovanie ich zdravých a fungujúcich rodín v budúcnosti.

Pedagogické vedy

Pedagogické vedy umožňujú poznanie základných pedagogických zásad, princípov, pojmov súvisiacich s výchovou a vzdelávaním. Prostredníctvom vedomostí a ich premietnutím do praxe sa môžeme naučiť odborne správne pristupovať k starostlivosti o dieťa predškolského veku, mladšieho školského veku (6 až 11 rokov), v období dospievania (predpuberty, puberty od 12 – 13 do 15 – 16 rokov), v období adolescencie (od 15 – 16 do 21 – 22 rokov).

Pedagogické vedy učia, ako urobiť rozbor pedagogického problému, prijať výchovné rozhodnutie, ako pohotovo riešiť výchovné situácie s prihliadnutím na vek, stav zdravia, schopnosti a potreby opatrovaného klienta.

Andragogika – ako veda o edukácii dospelých sa zaoberá výchovou, vzdelávaním a poradenstvom pre dospelých. Andragogika vymedzuje základné pojmy:

- výchovu dospelých;
- vzdelávanie dospelých, poradenstvo pre dospelých a dospelosť (Prusáková, 2005, str. 21).¹³

13 PRUSÁKOVÁ, V. Základy andragogiky. 2005. Bratislava : Gerlach Print. ISBN 80-89142-05-2.

Geragogika – aplikovaná veda o výchove starších osôb v tzv. treťom veku. Rôzne adaptačné problémy v starobe musí senior riešiť a s nimi sa vyrovnávať.¹⁴

Špeciálna pedagogika a jej vedné odbory dávajú výrazný podnet a overené spôsoby, ako pracovať s klientom so zdravotným znevýhodnením.

Pedagogika telesne postihnutých a chorých a zdravotne oslabených skúma osobitosti edukácie jedincov s chybami pohybového, oporného a nervového ústrojenstva a ďalšími zmenami zdravotného stavu. Je tu široký priestor na vzájomné prepojenie edukácie a opatrovateľských činností, ktoré majú za cieľ naplňovať opatrovateľské potreby jedinca.

Pedagogika psychosociálne narušených sa zaoberá výchovou, prevýchovou, vzdelávaním, rozvojom a výskumom príčin, prejavov a dôsledkov porúch správania detí, mládeže i dospeljej populácie.

Vašek (2014, str. 93)¹⁵ uvádza, že **poruchy správania** možno charakterizovať ako *odchýlky v oblasti socializácie*, keď jedinec nie je schopný rešpektovať normy správania na úrovni, ktorá zodpovedá jeho veku, prípadne rozumovým schopnostiam. **Mravná narušenosť** – tu sú nápadne porušené vzťahy k edukácii, práci, spoločnosti. Jedinci uznávajú nesprávne hodnoty, nevhodnú náplň voľnočasových aktivít, drogovú závislosť, patologické hráčstvo, pohlavnú promiskuitu a pod.

Sociálna pedagogika umožňuje poznať spôsoby, ako ovplyvňovať jedinca, spoločnosť prostredníctvom výchovno-vzdelávacieho pôsobenia. *Rodina a sociálna pedagogika* – pozornosť je venovaná zladeniu rodinných a pracovných príležitostí. Vedný odbor objasňuje návrhy, riešenia, opatrenia. Podľa Bakošovej (2008) sem radíme pracovný čas, flexibilné pracovné miesto, prerušenie v kariére, voľno pre zamestnaných rodičov, **poskytovanie starostlivosti o deti** a ďalšie služby.

Pedagogika voľného času umožňuje formulovať základné východiská, princípy, zásady vo vzťahu k voľnému času. Vysvetľuje metodické postupy rozmanitých aktivít a ich zabezpečovanie, praktické návody na tvorbu programov pre jednotlivé oblasti – pohyb, šport, kultúra, umenie, hudobné činnosti, práca s materiálom ap. Odbor má integrujúci charakter. Veľmi účelne prepája požiadavky na aktiváciu a integráciu klientov, ktorým je poskytovaná starostlivosť, opatrovanie.

Psychologické vedy

Psychológia, vývinová psychológia pomáhajú porozumieť zložitým procesom psychiky, psychického vývinu, jeho jednotlivým vývinovým fázam, individuálnym rozdielom. Objasňujú aj **socializačný proces** a jeho tri vývinové aspekty:

„vývin sociálnej reaktivity – rozlišujú sa **sociálne a emočné vzťahy**; vývin **sociálnych kontrol a hodnotovej orientácie**; vývin **sociálnych rolí**, ktoré sú od jednotlivca očakávané ostatnými členmi spoločnosti vzhľadom na jeho vek, pohlavie, spoločenské postavenie“.¹⁶

Patopsychológia skúma psychické procesy u ľudí, ktorí majú postihnuté zmyslové orgány (najčastejšie zrak, sluch), ako aj u ľudí odkázaných na invalidný vozík, s nevyliciteľnou chorobou. Zaoberá sa duševným životom telesne postihnutých ľudí.

Psychopatológia sa zaoberá prejavmi duševných chorôb (Zelinová, Zelina, 2010, str. 7).¹⁷

14 HATÁR, C. Geragogika. Vybrané kapitoly z teórie a metodiky edukácie seniorov. 2014. Nitra : UKF. ISBN 978-80-558-0666-2.

15 VAŠEK, Š. a kol. Špeciálna pedagogika. 2014. Bratislava : SPN. ISBN 978-80-10-02709-5.

16 JAKABČÍK, I. Základy vývinovej psychológie. 2002. Bratislava : IRIS. ISBN -80-89018-34-3.

17 ZELINOVÁ, M., ZELINA, M. Psychológia, psychopatológia a patopsychológia pre stredné pedagogické a sociálne akadémie, pedagogické a kultúrne akadémie a stredné pedagogické školy. 2010. Bratislava : SPN. ISBN 978-80-10-01835-2.

Sociálna psychológia – „učí nás nielen poznávať seba a vnímať iných ľudí..., ale aj to, ako si udržiavať psychické zdravie“.¹⁸

Komunikácia, augmentatívna komunikácia rozvíja komunikačné zručnosti, ktoré sú významným prostriedkom uspokojovania potrieb starostlivosti, opatrovania klientov; tiež výkonom profesionálnych činností. Je potrebné zvládnuť pracovnú komunikáciu – správa o činnosti, referát, diskusný príspevok; *pedagogickú komunikáciu*, ktorá sprostredkúva obsah výučby a vzťahy medzi komunikujúcimi. Ide o tri významné roviny: *obsahovú* – matematika, slovenský jazyk, telesná výchova...; *vzťahovú* – žiak, klient, učiteľ, inštruktor rehabilitácie, rodič; *procesuálnu* – verbálnu, neverbálnu, počúvanie (percepčnú) a ďalšie.

Odborným prístupom a komunikáciou môžeme ovplyvňovať bolesť, strach, úzkosť, prejavy agresivity ako súčasť prejavov ochorenia klienta.

Význam má dokumentovanie a štruktúrovaný individuálny plán opatrovania klienta, polohovací záznam, záznam ordinovaných liekov, záznam o úraze klienta, záznam o zneužívaní klienta a ďalšie. V súčasnosti sú realizované na báze informačno-komunikačných technológií.

Sociológia. Sociálna práca

Sociológovia si všímajú *služby* – *platené*, zamestnanosť, vek odchodu do dôchodku a iné. Platené služby zahŕňajú aj nárok na dovolenku, práceneschopnosť, zápočet odpracovaných rokov a ďalšie veci. *Neplatené služby, opatrovanie* – poskytuje rodina – úplná/neúplná, príbuzní, blízke podporujúce osoby klienta; miera financovania spravidla zostáva otvorenou otázkou.

Rozpoznáva sa posun paradigmy v tom zmysle, že **pracovná sila starne** – starnú opatrovatelky, opatrovatelia poskytujúci sociálnu službu, odborné činnosti. **Poskytovateľ potrebuje formálnu podporu.**

Sociálna práca (v spojitosti s opatrovatelstvom) nemôže byť redukovaná na „vybrané záujmové aktivity“ pre cieľové skupiny, ale má zohľadňovať meniaci sa spoločenský kontext klienta, skupiny klientov, rodiny, komunity.

Medicínske odbory

V priebehu historického vývoja sa utvorili a rozdiferencovali dnes známe *medicínske odbory*. Veda a technika podmieňujú ich sústavný pokrok a rozvoj. **Všetky odbory medicíny majú pre človeka nezastupiteľný význam.** Vieme, že *cieľom* vynaloženého úsilia odborníkov, špecialistov jednotlivých odborov *je zdravie, dôstojnosť a kvalitný život človeka.*

18 ZELINOVÁ, M., ZELINA, M. Sociálna psychológia pre stredné pedagogické a sociálne akadémie, pedagogické a kultúrne akadémie a stredné pedagogické školy. 2019. Bratislava : SPN. ISBN 978-80-10-03678-3.